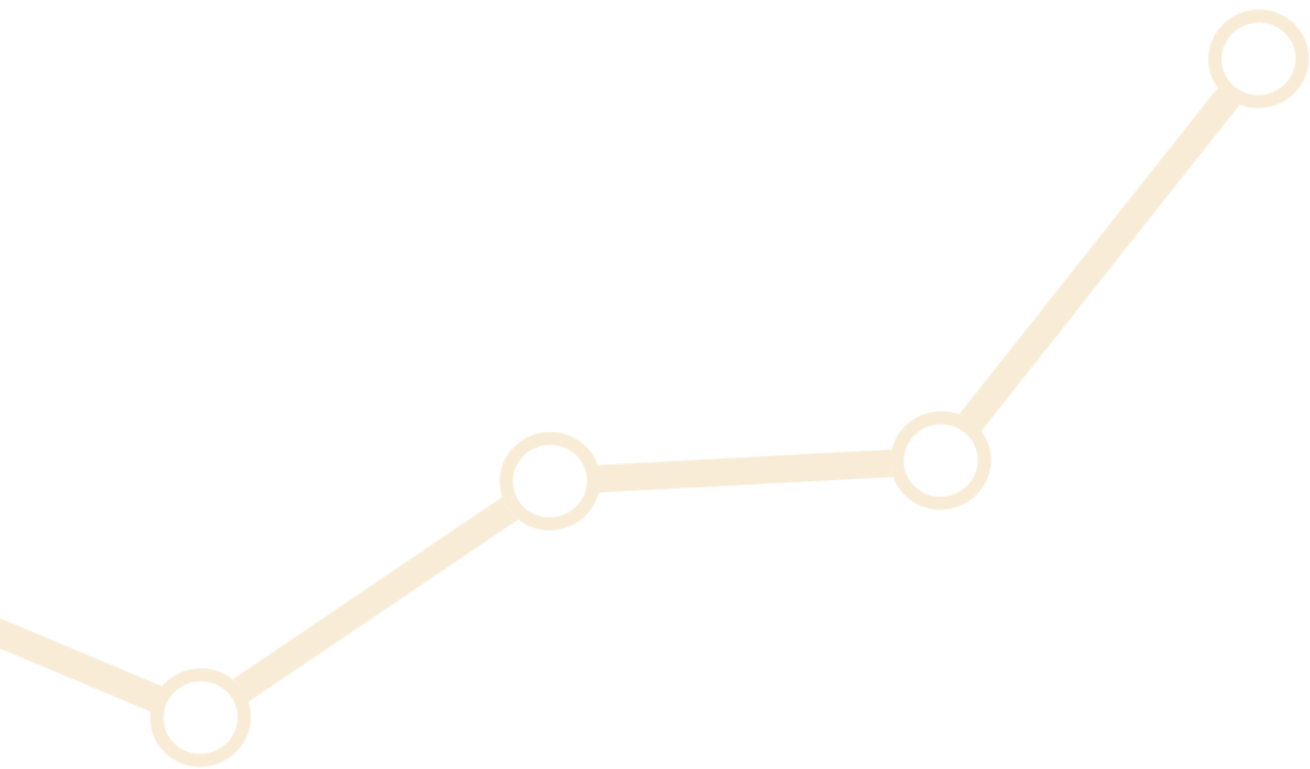

Úvahy o vývoji české ekonomiky:
poznatky z Beveridgeovy křivky

RILSA Policy Briefs č. 1 | 2024

Umut Ünal

Robin Maialeh

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., (RILSA) je veřejnou výzkumnou institucí provádějící aplikovaný výzkum v oblasti práce a sociálních věcí na regionální, celostátní i mezinárodní úrovni. Vykonává rovněž konzultantskou činnost, organizuje konference a vydává odborné publikace.

Svými policy briefs nabízí RILSA stručná shrnutí odborných poznatků a kvalifikovaná doporučení ohledně aktuálních témat sociální politiky.

Shrnutí

- Podle nedávné zprávy Eurostatu (2023) se česká ekonomika vyznačuje nejnižší úrovní efektivity párování mezi uchazeči o zaměstnání a volnými pracovními místy ze všech členských zemí EU. V tomto policy briefu diskutujeme možné příčiny této neefektivnosti na základě zkoumání Beveridgeovy křivky, která zachycuje inverzní vztah mezi mírou volných pracovních míst a mírou nezaměstnanosti v české ekonomice.
- Inverzní vývoj příslušných veličin Beveridgeovy křivky mezi prvním čtvrtletím roku 2008 a čtvrtým čtvrtletím roku 2019 byl v souladu s teoretickými očekáváními. Poté však byl pozorován výrazný posun.
- Při absenci hospodářské expanze naznačuje posun do severozápadního kvadrantu grafu Beveridgeovy křivky od 1. čtvrtletí 2020 výskyt strukturálních změn na trhu práce. Tento vzorec potenciálně značí nesoulad mezi kvalifikací pracovní síly a požadavky zaměstnavatelů. Takový nesoulad vedl k vývoji, kdy volná pracovní místa zůstávala neobsazená navzdory dostupnosti pracovníků, což ve svém důsledku přispělo ke zpomalení ekonomiky. Je důležité poznamenat, že tento posun nebyl ani cyklický, ani dočasný; spíše se jedná o trvalý jev, jak naznačuje zjištění, že křivka zůstala v posledních deseti čtvrtletích zakotvena v severozápadním kvadrantu.
- Pokud se tato zjištění posuzují souběžně se současným poklesem reálných mezd, přísnou měnovou politikou a již započatou fiskální kontrakcí, vzniká tím další prostor pro zpomalení ekonomického vývoje. Pokles reálných mezd ohrožuje zachování kupní síly pracovníků, a tím i spotřebu a celkový hospodářský růst. Přísná měnová politika prováděná Českou národní bankou, jejímž cílem je omezit inflaci, dále omezuje agregátní poptávku. Započatá fiskální kontrakce navíc znamená nutnost snížení vládních výdajů a zvýšení zdanění, což dále přispěje k oslabení agregátní poptávky a celkové ekonomické aktivity. Souhrnně tak tyto faktory přispívají k větší pravděpodobnosti scénáře „tvrdého přistání“ české ekonomiky.
- Tento policy brief se zabývá i přínosy zavedení prorůstových a inkluzivních opatření, jejichž cílem je odvrátit pokračující hospodářskou stagnaci.

Důležitost výzkumu

Význam tohoto policy briefu lze rozdělit do tří hlavních kategorií:

1. Vhled do dynamiky trhu práce: Předložený text kriticky zkoumá změny na trhu práce optikou Beveridgeovy křivky a poskytuje specifický vhled do fungování české ekonomiky. Identifikuje potenciální strukturální změny na trhu práce a odhaluje nesoulad mezi kvalifikací nabízející se pracovní síly a požadavky zaměstnavatelů. Zkoumání změn Beveridgeovy křivky má za cíl jednak zlepšit porozumění faktorům, které tento nesoulad způsobují, a dále poskytnout vodítko, jak tento nesoulad překlenout s cílem efektivnějšího fungování ekonomiky.
2. Porozumění ekonomickým rizikům: Zjištění objasňují rizika, kterým čelí česká ekonomika, především možnostem dalšího zpomalení a tzv. „tvrdého přistání“. V komplexnější perspektivě, která zahrnuje klesající reálné mzdy a restriktivní měnovou a fiskální politiku, poskytuje předložená analýza vhled do působení zmíněných faktorů a jejich možných dopadů na ekonomický vývoj. Uvedené poznatky mají rovněž přispět k formulaci strategických přístupů k hospodářské politice.
3. Podněty k proaktivním a inkluzivním politikám: V neposlední řadě mají výsledky studie význam pro formování politických diskusí o prorůstových a inkluzivních politických opatřeních. V této souvislosti je ve zprávě zdůrazněna nutnost cílené intervence ve třech klíčových oblastech: na trhu práce, ve fiskální a v měnové politice, to celé je zasazeno do kontextu mezinárodních politicko-ekonomických podmínek.

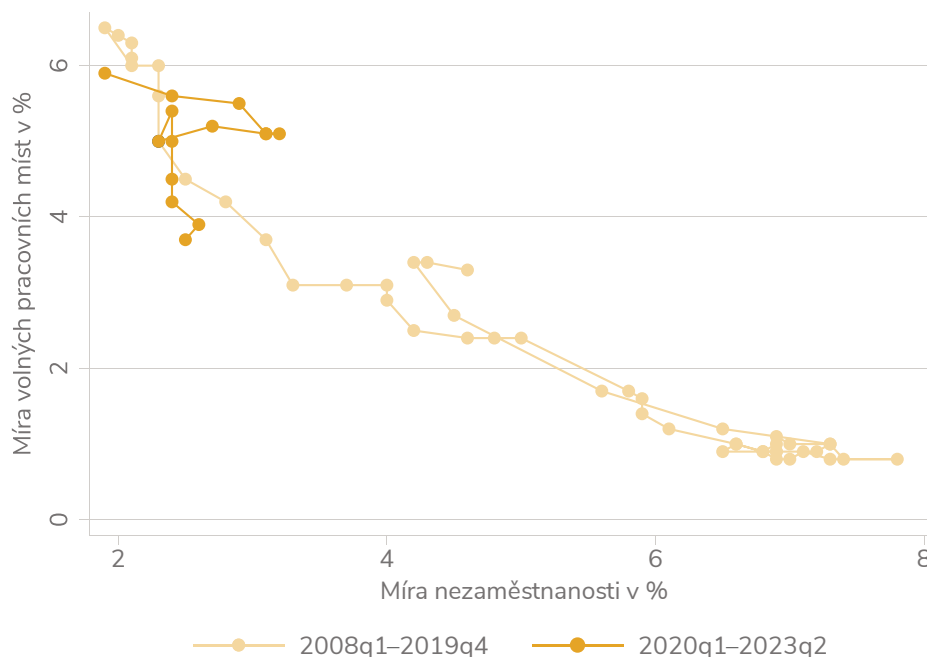
Hlavní zjištění

V grafu č. 1 je znázorněna Beveridgeova křivka pro českou ekonomiku od prvního čtvrtletí roku 2008 do druhého čtvrtletí roku 2023. Pozorovaný inverzní vztah mezi mírou nezaměstnanosti a mírou volných pracovních míst od 1. čtvrtletí 2008 do 4. čtvrtletí 2019 je v souladu s tradiční ekonomickou teorií, která předpokládá, že s klesající mírou nezaměstnanosti by měla míra volných pracovních míst růst a naopak.

Posun hodnot do severozápadního kvadrantu od prvního čtvrtletí roku 2020 ukazuje ukotvení vysoké míry volných pracovních míst a nízké míry nezaměstnanosti, což obvykle svědčí o hospodářské expanzi. To však není ve sledovaném období případ české ekonomiky.

Podrobnější rozbor vertikálního pohybu v severozápadním kvadrantu odhalil, že volných pracovních míst bylo méně, a to i přes víceméně stabilní míru nezaměstnanosti. Tento nesoulad naznačuje buďto zpomalení z hlediska tvorby pracovních míst, nebo změnu charakteru dostupných pozic, které vyžadují jiné dovednosti či kvalifikaci, než jakou disponuje nezaměstnaná populace.

Graf č. 1 Beveridgeova křivka pro Českou republiku

V důsledku toho tento nesoulad představuje pro uchazeče o zaměstnání problém z hlediska obsazení vhodných pracovních pozic, což může mít za následek prodloužení období nezaměstnanosti pro určité segmenty pracovní síly, přestože celková míra nezaměstnanosti zůstává stabilní na nízké úrovni.

Toto zjištění lze přičíst i dopadům pandemie covidu-19 na globálním a místním trhu práce. Náhlý nástup pandemie si vyžádal rychlé úpravy výrobních postupů napříč odvětvími, což zapříčinilo změny v poptávce po určitých dovednostech a celých profesích. Tento vývoj vedl k nárůstu počtu volných pracovních míst oproti relativně nezměněné míře nezaměstnanosti zejména v důsledku kvalifikačních a geografických nesouladů.

Rovněž je nutné poznamenat, že ve srovnání s ostatními zeměmi EU se posun Beveridgeovy křivky v České republice jeví spíše jako trvalý než dočasný. Pokud by tento trend pokračoval a časem se zhoršoval, mohl by vést k prohloubení dlouhodobých strukturálních problémů českého trhu práce. Dlouhodobý nesoulad mezi dostupnými pracovními místy a kvalifikací a/nebo preferencemi pracovní síly by mohl brzdit hospodářský růst i produktivitu. Pokud by se tato situace neřešila, mohla by představovat překážku hospodářské stability a potenciálně zvýšit riziko výraznějšího hospodářského poklesu.

Snížení reálných mezd představuje rizika ohledně udržení kupní síly pracovníků, čímž potenciálně dochází k brždění spotřeby i celkového hospodářského růstu. Klesající úroveň mezd může navíc alespoň částečně vysvětlovat přetrvávající vysokou míru neobsazenosti pracovních míst – zakotvení Beveridgeovy křivky v její současné poloze, neboť nabízené mzdy mohou setrvávat pod úrovní rovnovážných mezd, což odrazuje od účasti na trhu práce domácí i zahraniční potenciální zaměstnance, kteří mají relevantní možnosti např. nepřijímat práci pod svou kvalifikační úrovní.

Proto vyvstává zásadní otázka: naznačuje pokračující setrvalý trend Beveridgeovy křivky potenciální „tvrdé přistání“ české ekonomiky, zejména pokud vezmeme v úvahu nedávný ekonomický vývoj?

Současná ekonomická situace vede na základě vzájemně se provazujících faktorů k rizikovým scénářům. Pokles reálných mezd, provádění přísné měnové politiky České národní banky zaměřené na boj s inflací a zavedení fiskální kontrakční politiky společně poukazují na zpomalení ekonomického vývoje. Tento souběh ekonomických jevů má potenciál vyústit v nejistou ekonomickou trajektorii vyznačující se zvýšenou nejistotou a potenciálními problémy z hlediska dynamiky růstu. Předpokládané důsledky zahrnují zvýšení míry nezaměstnanosti a pokles dostupnosti pracovních míst, což právě zvyšuje riziko hospodářského poklesu.

V důsledku toho není scénář „tvrdého přistání“ zcela nepravděpodobný, zejména s ohledem na složitou souhru výše uvedených faktorů a s přihlédnutím k tomu, že podmínky na trhu práce se vymkly samoregulačnímu působení (Birinci a Ngan, 2023).

Diskuse

Hodnoty na Beveridgeově křivce v severozápadním kvadrantu v posledních dvou letech naznačují, že problémy českého trhu práce jsou spíše strukturální povahy než pouze přechodné a/nebo cyklické. V důsledku toho je stále zřejmější, že na českém trhu práce převládá výrazný kvalifikační a regionální nesoulad. Strukturální charakteristiky české ekonomiky, která je mimo jiné stále závislá na méně kvalifikovaných a hůře placených pozicích, však nenapovídají, že by se měla nabídka práce sladovat s převažujícími požadavky trhu. Český trh práce by měl naopak směřovat ke kvalitativnímu pokroku na úkor méně produktivních a zastaralých odvětví. Aby bylo možné tuto trajektorii účinně sledovat, je nezbytné, aby existoval robustní a stabilní systém sociálního zabezpečení, jenž bude schopen chránit ty, kteří jsou zranitelní vůči změnám spojeným s takovým přechodem, a bude doprovázen stabilní aktivní politikou zaměstnanosti. Proces transformace v takovém případě nemusí mít přechodné negativní dopady na ekonomiku jako celek.

Navzdory nízké nezaměstnanosti v ČR spotřeba i maloobchodní tržby nadále vykazují soustavný pokles, který je v úzké souvislosti s prudkým nárůstem cenové hladiny. Tento jev naznačuje, že bez ohledu na současnou napjatou situaci na trhu práce je hlavním impulsem, který tento trend ovlivňuje, prudký pokles reálných mezd a z toho vyplývající snižující se podíl mezd na národním důchodu. Kromě

toho, bez ohledu na zvýšenou míru úspor po období koronavirové pandemie a pravděpodobně velmi nerovnoměrné rozložení úspor v rámci populace, zvýšený sklon ke spotřebě u domácností s nízkými a středními příjmy vyžaduje zavedení cílených ekonomických stimulů pro tyto skupiny.

Vzhledem k nedávným změnám daňového systému, které nejsou pro tyto socioekonomické segmenty nijak příznivé, je nezbytné podpořit širší společenskou spotřebu. Návrhy v tomto ohledu zahrnují přesunutí daňového zatížení z osob s nízkými příjmy na osoby s vysokými příjmy (míněno jak pracovní, tak kapitálové příjmy) a zvýšení v současnosti nízkých sazeb daně z majetku. Diskreční opatření, jako například výraznější zvýšení minimální mzdy, by zlepšila ekonomické podmínky prostřednictvím zvýšené spotřeby nízkopříjmových skupin a urychlila by ekonomickou transformaci tím, že by posílila motivaci k nahrazení pracovních pozic s nízkou kvalifikací pracovními pozicemi s vyšší přidanou hodnotou. Kromě toho by regulační a kontrolní orgány, jako je Úřad pro ochranu hospodářské soutěže (ÚOHS), měly působit proti monopolním tendencím, které jsou patrné v různých odvětvích českého hospodářství. Taková preventivní opatření jsou nezbytná z hlediska eliminace zneužívání tržní síly dominantními aktéry, které umožňuje stanovování nadměrných ziskových marží, jež významně přispívají k eskalaci cenové hladiny.

Z pohledu nabídkové strany čisté investice v České republice stagnují, což má za následek odpovídající stagnaci z hlediska rozšiřování kapitálové zásoby ekonomiky. Růst investic lze přičíst převážně depreciaci kapitálu, což je dáno průmyslově orientovanou strukturou české ekonomiky. Přijetí trajektorie zaměřené na expanzi kapitálové zásoby by posloužilo k posílení dlouhodobé agregátní nabídky, a zmírnilo by tak potenciální inflační tlaky.

Současná kombinace měnových a fiskálních restrikcí nezanedbatelně ohrožuje ekonomickou trajektorii České republiky. Inlace je tažena především cenově neelastickými položkami spotřebního koše, jejichž ceny jen minimálně (a nepřímo) reagují na úpravy úrokových sazeb. Proto se udržované vysoké úrokové sazby mohou ukázat jako nedostatečné jak z hlediska zmírnění inflace, tak zároveň jako překážka ekonomického růstu. Konsolidační balíček zavedený na začátku roku 2024 v důsledku obav o stav veřejných financí pravděpodobně dále podvává agregátní poptávku, a tím i celkový ekonomický růst. Potenciální dopad na trh práce, včetně mírného zvýšení míry nezaměstnanosti, pak může ohrozit konvergenci české mzdové úrovně s úrovní mezd v EU-15, a tím potenciálně neutralizovat pozitivní výhled reálných mezd ve střednědobém horizontu.

Jako malá otevřená ekonomika se Česká republika musí vyrovnávat i s nepříznivým globálním vývojem, především s nejistotou spojenou s geopolitickou situací na Blízkém východě a ve východní Evropě, a to zejména s ohledem na přerušení dodavatelských řetězců a prudký nárůst cen komodit. Kromě slabé domácí poptávky a geopolitické nestability se Česká republika již nemůže spoléhat na silnou poptávku v ekonomice svého hlavního obchodního partnera, Německa, které v současné době zažívá hospodářské zpomalení.

Řada ukazatelů ekonomické výkonnosti České republiky setrvale zaostávala za průměrem EU a současná situace nenaznačuje, že by se situace v tomto ohledu měla do budoucna výrazněji zlepšovat. Vzhledem k tomu, že aktivace samoregulačních tržních mechanismů se zdá být v současném kontextu

nepravděpodobná, je nezbytné profesionální strategické řízení hospodářské politiky, aby se zabránilo hrozícímu „tvrdému přistání“ české ekonomiky.

Literatura

BIRINCI, S., & NGAN, T. K. (2023). A Hard or Soft Landing? The Answer May Lie in the Beveridge Curve (No. 96502). Federal Reserve Bank of St. Louis.

Dostupné na: <https://ideas.repec.org/p/fip/l00001/96502.html>

EUROSTAT (2023). Job vacancy and unemployment rates – Beveridge curve.

Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Job_vacancy_and_unemployment_rates_-_Beveridge_curve

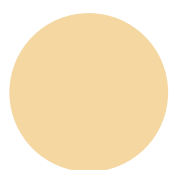
Autoři

Umut Ünal, Ph.D.

(umut.unal@rilsa.cz) je výzkumným pracovníkem RILSA, kde v současné době vede výzkumný tým Makroekonomické analýzy. Jeho hlavní odborný zájem leží v široké oblasti makroekonomie otevřené ekonomiky – především v makroekonomii se zaměřením na empirické aplikace. Svou práci pravidelně prezentuje na mezinárodních konferencích a seminářích po celém světě. Je držitelem ceny „2023 McGraw-Hill/Irwin Distinguished Paper Award“.

Ing. Robin Maialeh, Ph.D.

(robin.maialeh@rilsa.cz) je ředitelem Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí (RILSA). Jeho hlavní odborný zájem leží zejména v oblasti hospodářské politiky, politické ekonomie a metodologie vědy. Publikoval několik odborných knih a článků zaměřených především na divergenční vývojové trendy ve společnosti, které metodologicky pokrývají široké spektrum přístupů od filosofie až po matematické modelování.

RILSA Policy Briefs

č. 1 | 2024

RILSA

Dělnická 213/12, 170 00 Praha 7

T: +420 211 152 711

E: rilsa@rilsa.cz

W: <https://www.rilsa.cz>

Datová schránka: xy9n88n

© Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Praha 2023

RILSA Policy Briefs

ISSN 2788-2500

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons. Uveďte původ.

4.0 Mezinárodní veřejná licence. (<http://www.creativecommons.org>)

Vznik tohoto policy briefu byl finančně podpořen z institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace na období 2023–2027 a je součástí projektu „Aktuální otázky makroekonomického prostředí a trhu práce a jejich dopady na různé společenské skupiny“.